

Česko-lužický

Ročník XVIII
Číslo 3/březen 2008

věstník

Kito Lorenc

Eksistuje druha rěč

Zady kromy chroma
na tamanej stronje komy
w njezrudnych łukach
pódla hale rudulijernje
blisko Rudijoweje halelujarnje
hdžež pod tamariskami Tamara
z Maratu pusěruje
a mudna skomla
na mutnu skomdu skomlaka
mutěruje
tam eksistuje dotal
total druha rěč
z mulom mulata
a z nutellu nule
na mutličce
rěč prosta kaž prostata
a bjeze všeho abscesa zrozumliwa
w přenjeju druheju třećeju wuwiteju wosobje:

ja du
ty duješ
wonja

Existuje jiný jazyk

Na zatracené vartě čárky
na zvrácené straně bárky
v nerudných luzích
kde se kalí ocel
tam pod tamaryšky Tamara
s Šárkou laškuje
poblíž stánku s párky
tam lije Ruda
kde motolice z Motola
na metal se tetelí
až zvoní hrana hranatá
v ruletě ruly
co je metlou matly
mulou pro mulata
a nutelou nuly
na lžici se motá
totálně jiný jazyk
prostý jak prostata
beze všech metastáz
v první druhé i třetí osobě
já dím
ty deš
voni

Ze sbírky Suki w zakach (Budyšin 1998) volně přeložil Radek Čermák.

Kito Lorenc se 4. března dožívá 70 let. Blahopřejeme!

BJEZ WČERAWŠEHO DNJA NJEJE JUTŘIŠEHO

Timo Meškank wo přiměrjenym charakterizowanju nas zajimowacych wosobow

Žiwi zastupjerjo totalitarneje zańdzenosće w Serbach, kaž sym pisał, njejsu hižo wšitcy žiwi. Jan Kósk na přikład je w léce 1997 na prawdu Božu wotešoł. Jeho bratr po duchu Jan Handrik wěnowaše jemu rjany nekrolog w Rozhledze. Najprjedy, kaž wón piše, bě Kósk w Serbskim zarjedze přistajeny. Pozdžišo bu wón ze sobudželačery om ministerstwa kultury NDR a tam ze sektorownikom za serbsku kulturu. [...] Po towaršnostnym přewróće přeńdže do nutřkowneho ministerstwa Zwjazkoweje republiki w Bonnje, hdžež hač do wotchada na wuměnk dale džělaše. Jurij Grós je džensa zapóslanc strony Lěwicy w Budyskim krajnym sejmiku. Strona Lěwica je naslědnica srony PDS, kotraž je zaso naslědnica strony SED. Gert Krahl je na wuměnk, njeje hižo stonskopolitisce aktiwny, pisa hdys a hdys přinoški wo přirodže do serbskich medijow. Marko Hendrich žiwi so džensa sporje a pócciwje z předawanjom zawěšcenskich policow. Spokojejo so z tutym pohladnjenjom na dalši

wosud někotrych zastupjerjow totalitarneje zańdzenosće w Serbach móžemy zwěsćić: Zane spowalenje diktatoriskeho režima njeje nošerjow tutoho režima tak přezohnował kaž politiski přewrót 1989. Bože puče su njedoslědne.

Njedawno wjedžeše mje službny puč do Prahi. Na swjedžen-skim zarjadowanju składnostnje 100. róčnicy založenja Towarstwa přečelow Serbow mějach přednošowač. Po swojim přijězdze do stolicy Českeje zaměřich so na Václavak do kniharnje nakładnistwa Academia. Na přěnim poschodže dósta so mi kniha Ivana Dorovskeho Slavista Josef Páta, 2003, do rukow. W zwisku ze swojimi studijemi wo česko-serbskich stykach běch so tež z Pátu a jeho wosudom zaběrał. Radowach so tuž, jako zwěsćich, zo je w zběrniku tež přinošk pod nadpismom Josef Páta a Lužice. Awtorka Helena Filipová so w nim wo sorabistiskim slědženju Páty roze-pisuje, wo jeho pozitiwnym počahu k Serbam. Při tym wobkedž-

buje tež najnowšu literaturu k temje, štož njeje samozrozumliwe. Hódnoći samo tute slědžerske wukony a spyta, charakteristiske přiznamjenja jich awtorow podać. Wo sebi so dočítam na stronje 69, zo sym „historik a literárni vědec lužickosrbského původu Timo Meškank z Německa“. Samo na sebi móht hordy być nad tajkej charakterizaciju swojeje wosoby. Najebać to pak so stróžich, hdyž so toho dowědžach, zo sym serbskeho pochada z Němskeje. Kóžděžkuli wuprajnje wšak njeje jenož linearny slěd słowow, ale w swojim cytku tež asociacije wubudža. Sym potajkim čtowjek serbskeho pochada, kiž bydlili w Němskej? Sym hižo zgermanizowany Serb? Njeznaju knjeni Filipovu, njewěm, čehodla mi Němcow nadawa. Rjeknych sej: Tutu žonu dyrbiš zranjenja česce dla wobskoržić. Ale hdže móht to činić? Prajach tuž swojemu přewodnikej po Praskich hospodach, zo jej to, štož je wo mni pisata, wodam, je-li młódša hač ja. Wupuć ze swojeje dilemy, do kotrejež běch sej w přním rozhorjenju zalězł, bě namakany. Zhonich, zo je nadžijepotna wědomostnica, zo je Čechowka, mjez tym Ulbrechtowá-Filipowá rěka a (prawdžepodobnje) w Praze bydlili. Poprawom pak je poslednja pośada zbytna, dokelž móže tróšku zdžělany čtowjek narodnosć z mjena wučitać. Nimo toho njeje město abo kraj, hdžež bydlíš, rozsudne za tworjenje. Trochu awtosugestiwnje sym wuraz nadžijepotny trjebać, bóle na městnje by było rjec, zo mam nadžiju,

zo wona hišće něšto přinawuknje w charakterizowanju wosobow. Chcył-li wšitke tute wobmyslenja přiwzać, by krótkorys jeje wosoby předołhi, přejara zašmjatany był. Charakterizacija ma, toho sym sej wědomy, džensa krótka być. Hač we wědomosci, žurnalistice abo wabjenju, wšudže napominaja ke krótkosci a wołaja za hapkami. Chcemy-li někoho charakterizować, spokojmy so tuž z mjenom. Čim bóle, hdyž charakterizowaneho čtowjeka njeznajemy. Hižo stari tačonsćinarjo nam tole zaščěpichu prajicy: *Nomen est omen*.

Słowniček: zańdženosć – minulosć, přistajeny – zaměstnanec, towaršnosćny – společenský, wuměnk – důchod, zapóstanec – zastupitel či poslanec, Budyski krajny sejmik – Budyšínské okresní zastupitelstvo, spowalenje – svržení, nošer – nositel nebo zřizovatel, swjedženske zarjadowanje – slavnostní jednání nebo akce, skládnostnje – při příležitosti, róčnica – výročí, zwěšćić – zjistit, přinošk – příspěvek, slědženje – výzkum, počah – vztah, wobkedžbować – sledovat, spyta – pokouší se, přiznamjenje – označení, stróžić so – polekat se, wuprajnje – vyjádření, wobskoržić – žalovat (u soudu), wodać – odpustit, hač – než, wupuć – výchoďisko, namakany – nalezený, rozsudny – rozhodující, bóle – víc, přinawuknyć – přiučit se, wědomosć – věda, wabjenje – reklama, *nomen est omen* – jméno je znamení.

LUŽICKÁ OTÁZKA A ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1945–1947 (2/3)

Naděje, které se staly iluzemi

Kirill Vladimirovič Ševčenko

Diplomatická činnost lužickosrbských vůdců, jejíž působištěm se stala Praha a Moskva, ve spojení s činností vzniklé Společnosti přátel Lužice podněcovala vládu Československa, aby věnovala lužické otázce bedlivou pozornost. Kromě náměstka předsedy československé vlády národního socialisty Josefa Davida, který se aktivně účastnil v prolužickém hnutí už v meziválečné době, požadavky Lužických Srbů podporovalo energicky i několik dalších členů vlády.

Ve schůzi československé vlády 8. června 1945 ministr školství a osvěty komunista Z. Nejedlý poukázal na historické právo Československa na Lužici. Druhý člen Komunistické strany Československa ministr informací a kultury V. Kopecký zdůraznil, že *musíme usilovat o připojení Lužických Srbů*. Státní tajemník Vlado Clementis v této souvislosti informoval členy vlády o tom, že československé ministerstvo zahraničních věcí neustále navštěvují lužickosrbské delegace, které informují o situaci v Lužici a o postavení Lužických Srbů. Clementis sdělil, že zástupci Lužických Srbů mu doručili memorandum pro Beneše a Stalina a on že ho neoficiálně odevzdal velvyslanci SSSR v Československu Zorinovi. Zorin pak poslal memorandum do Moskvy.

Nejbedlivější pozornost věnovala lužické otázce v té době Ministerstvo národní obrany ČSR. Svědectvím praktického zájmu vedoucích činitelů ministerstva národní obrany o výhledové připojení Lužice bylo společné zasedání zástupce MNO generála Alfréda Ressela s představiteli LZNV a Společnosti přátel Lužice Janem Cyžem, Beno Šoftou, Jurijem Cyžem, Mikławšem Krječmarem a Vladimírem Zmeškalem, které proběhlo 13. června 1945. V průběhu setkání se zástupce československého ministerstva národní obrany zajímal o nejšířší okruh otázek, jako je ekonomický potenciál a vojenský význam Lužice, její historické a nynější etnografické hranice, ale i zvláštnosti krajiny, zeměpisné postavení a etnické složení obyvatelstva. Generál Ressel poznamenal, že z vojenského hlediska je Lužice důležitá jako výhodný opěrný bod pro možný nástup na Berlín nebo Lipsko, jako ochra-

na Československa ze severu a jako území, neutralizující oblast Drážďan jako možného nástupního prostoru pro útok na Čechy z polabského směru. Kromě toho Ressel zdůraznil, že ovládnutí území Lužice umožní kontrolovat 3 ze 4 hlavních železničních magistrál, probíhajících jižně od čáry Magdeburk – Berlín – Poznaň, a že připojením Lužice bude umožněno pozorování daleko v hloubi území Německa ve směru na Berlín. Zároveň zástupce československého ministerstva národní obrany upozornil, že severní etnografické hranice Lužice jsou vzdálené jen 90 km od Berlína.

Jednou z nejdůležitějších otázek, probíraných na setkání v československém ministerstvu národní obrany, byla otázka o konkrétních hranicích Lužice. Shrnuje diskusi na toto téma, Ressel ve svém hlášení napsal, že požadavek připojení Lužice v jejích historických hranicích je politicky neuskutečnitelný a že ho nelze obhajovat na mezinárodním fóru, protože v takovém případě by nastala nutnost dalších územních zisků na západě, počítajíc v to připojení Drážďan, což by mohlo vážně zkomplikovat národnostní problém. Ressel zdůrazňoval, že cílem československých kruhů jsou spolehlivé a účinně hájitelné hranice. V této souvislosti považoval za nutné vyloučit střed Dolní Lužice Chotěbuz z té části Lužice, s kterou se počítalo pro připojení k ČSR, protože Chotěbuz *vybíhala daleko na sever*.

I stanovení nových hranic v plném souladu s etnografickými hranicemi Lužických Srbů považoval Ressel také za problematické, protože na československém úseku hranic tato část Lužice byla velmi úzká, a jevila se nutnost daný úsek rozšířit na západ i na východ (a současně se vzdát Chotěbuz, vystupující daleko na sever). Podle Resselova názoru, *připojení Lužice v jakémkoliv objemu nebude mít z vojenského hlediska smysl, jestliže nebudou zároveň připojeny na východě: oblast Žitavy s městy Žitava, Lubij a Zhořelec, na západě: oblast Pirny a úsek západně od Kamence. Jenom toto řešení plně zabezpečí pro nás důležitý systém komunikací Horní Lužice a dodá lužickému výběžku z vojenského hlediska nezbytnou šíři*.

Na závěr zástupce československého ministerstva národní obrany uznal oprávněnost požadavků Lužických Srbů o připojení k Československu a vyjádřil přesvědčení o možnosti hájit tento požadavek na mezinárodním fóru v případě, jestliže bude formulováno v rozumné míře. Ressel poznamenal, že v přítomné době v Lužici skoro žádní Němci nezůstali a že naše požadavky v navržené míře nemohou být zpochybněny Poláky, protože berou ohled na jejich dopravní zájmy. Tyto skutečnosti, podle Resselova názoru, objektivně ulehčovaly uskutečnění daného plánu. Ačkoliv zástupci Lužických Srbů vyslovili přání, aby byla Lužice připojena k Československu ve shodě s etnografickými hranicemi, přesto souhlasili s důvody Resselovými a připustili, že jejich územní požadavky se mohou ukázat neuskutečnitelnými v plné míře. Tak československé ministerstvo národní obrany, které projevilo konkrétní zájem o připojení Lužice, vneslo podstatné korektivy do původních úmyslů lužickosrbských politiků o připojení Lužice k Československu v etnografických hranicích, jak to bylo zaznamenáno v memorandu LZNV z 1. června 1945. Nicméně ministerstvo národní obrany Československa se vcelku projevilo, ve srovnání s ostatními mocenskými strukturami Československa, jako nejaktivnější stoupenec řešení lužické otázky podle scénáře LZNV a SPL.

Setkání se zástupci Lužických Srbů mělo vliv na postoj ministerstva národní obrany Československa k otázce československých hranic. S připojením části lužickosrbského území k Československu se počítalo v návrzích (vypracovaných československým ministerstvem národní obrany) na změny hranic Československa, který byl představen vládní komisi ČSR pro otázky o hranicích. Zasedání této komise, jež přijala konečné řešení územních požadavků Československa, se konalo už 20. června 1945.

Mezitím velmocí ponechávaly bez odpovědi všechna memoranda a žádosti LZNV. Úsilí československého vedení domoci se práva zúčastnit se okupace Německa, s čímž prolužičtí politikové v Československu spojovali naděje na obsazení Lužice československými vojsky, nepřinášelo úspěchu. Také pokus československého ministerského předsedy Zdeňka Fierlingera vznést lužickou otázku na jednání se sovětským vedením v červnu 1945 byl neúspěšný. Podle svědectví K. Kaplana dostal Fierlinger na dotaz o politické budoucnosti Lužice, který položil Stalinovi a jiným členům sovětského vedení, celkem neurčitou odpověď. Stalin nazval lužickou otázku *choulostivou*. Protože hlavním úkolem československé delegace na sovětsko-československých jednáních v červnu 1945 bylo zabezpečit podporu SSSR v územních a jiných sporech Československa s Polskem a Maďarskem, lužická otázka nebyla předmětem, na nějž by československá delegace zaměřovala pozornost svého mocného spojence. Pro Prahu v té době mnohem aktuálnějším problémem bylo získat na svou stranu SSSR při pronikavě zostřených rozporech s Polskem jako výměnu za souhlas (kterého už bylo dosaženo) s připojením Zakarpatské Ukrajiny (Podkarpatské Rusi) k Sovětskému svazu. Kromě toho československé vedení vyvíjelo obrovské úsilí na vnitropolitické i zahraničněpolitické zabezpečení právě začínajícího odsunu sudetoněmecké menšiny. Současně československá diplomacie usilovala o souhlas spojenců s vysídlením maďarské menšiny ze Slovenska. Za těchto okolností mohla snaha o připojení Lužice zkomplikovat rozřešení zahraničněpolitických cílů, které Praha považovala pro sebe za prioritní.

Nehledě na veřejnou podporu postoje LZNV a Společnosti přátel Lužice, které usilovaly o připojení Lužice k Československu, zaujímal československá vláda mnohem zdrženlivější postoj. Protokol ze zasedání vládní komise o hranicích, které se konalo 20. června 1945, dosvědčuje, že v té době už československé vedení připojení Lužice k Československu nepodporovalo. V průběhu zasedání, jehož se zúčastnili v zastoupení ministra zahraničních věcí Clementis, ministr národní obrany Svoboda, ministr vnitra Nosek, ministr zahraničního obchodu Ripka, ministr dopravy Hasal, ministr průmyslu Laušman a ministr financí Šrobár, se projednával plán změny poválečných hranic Československa, vypracovaný ministerstvem národní obrany. Komise podpořila požadavky ministerstva národní obrany zahrnout do území Československa Ratibořsko, Kladsko a Hlučín-

sko, které byly v té době obsazeny Polskem, ale vyslovila se proti analogickému návrhu ministerstva národní obrany týkající se Lužice. *Komise – píše se v protokole – se jednohlasně vyslovila proti tomu plánu změny hranic, který by zahrnoval území Lužice. Komise doporučuje stanovit hranice tak, aby vedly po severním svahu pohraničního hřebene a aby zahrnovaly okolí města Valdenburgu, celou kamenouhelnou pánev začleřskou, město Gottesberg, Landeshut a zejména železniční uzel Hirschfeld. Přítom je nutno mít na zřeteli nynější komunikace a vést hranice tak, aby bylo do území republiky zahrnuto co nejméně německého obyvatelstva. Komise se domnívá, že železnice Žitava – Neupaka má přejít do Československa.*

Hlavním hlediskem určujícím účelnost připojení toho nebo onoho území byly důvody ekonomické a vojenskopolitické. Zároveň se vládní komise snažila vyhnout se podle možnosti připojení území s velkým počtem německého obyvatelstva. Tak byla ve *Zdůvodnění požadavků změny hranic*, schváleném v závěru schůze, nutnost připojení Žitavy zdůvodněna jedině dopravními důvody (zlepšením spojení mezi Frýdlantským a Rumburským výběžkem) a obecně ekonomickými podmínkami (továrna na výrobu textilních stavů v Žitavě, fungující elektrárna v Hirschfeldu aj.). Připomínka, že v letech 1158-1635 byly Lužice součástí Českého království, byla zřejmě druhořadým argumentem. Podobný přístup se ukázal i při posouzení možné změny hranic s Rakouskem a Maďarskem (tak požadavek připojit k Československu město Banrevo byl zdůvodňován jedině nutností zabezpečit železniční spojení na daném úseku).

Zajímavá je ta okolnost, že plány československého vedení o budoucích hranicích se neshodovaly s představami lužickosrbských politiků o hranicích lužické administrativní jednotky. Tak i Češi i Lužičtí Srbové si činili nárok na Žitavu. Přítom československá vládní komise vystoupila s nárokem na Žitavu až po vydání lužickosrbského memoranda z 1. června 1945, podle něhož se měla Žitava stát součástí lužické územní jednotky. V téže době vládní komise neprojevila zájem o ostatní část Lužice, ačkoliv lužickosrbské vůdce usilovali o připojení Lužice k Československu. Československý vládní plán změny hranic měl tedy jasně pragmatický charakter, nebral v úvahu hledisko lužickosrbských politiků a měl velmi málo společného s rétorikou Společnosti přátel Lužice, jejímž hlavním cílem bylo osvobození Lužice.

Zájem československého vedení o žitavskou oblast lze vysvětlit nejen ekonomickými a zeměpisnými důvody. Velkou úlohu v této části Německa sehrála i česká menšina, jež už v květnu 1945 vytvořila svůj národní výbor, který navázal spojení se sovětským velením a který se obrátil na československou vládu s peticí o připojení žitavské oblasti k Československu. V *Návrhu Československa na změnu hranic v žitavské oblasti* byl požadavek připojení Žitavy zdůvodňován nejen ekonomickými a obrannými důvody, ale i etnickými. Zejména se poukazovalo na to, že po porážce Čechů na Bílé hoře r. 1620 se Žitava stala místem hromadné emigrace příslušníků Jednoty bratrské, a nehledě na silnou germanizaci, zachovala si dosud český charakter. Dokument odkazoval na četné manifestace a petice žitavských Čechů, které požadovaly tuto oblast k Československu připojit. Že československé vedení mělo mnohem větší praktický zájem o Žitavu než o ostatní části Lužice, o tom svědčí ta skutečnost, že dva dny po projednávání lužické otázky na zasedání vlády ČSR 24. července 1945 a po mohutné prolužické manifestaci v Praze téhož dne ministři V. Kopecký a Zd. Nejedlý navštívili 26. července právě Žitavu. V svolání českého národního výboru v Žitavě k československé vládě z 12. února 1946 se poukazovalo na to, že za své návštěvy v Žitavě Kopecký a Nejedlý doporučovali místním Čechům, aby *zůstali na místě až do konečné úpravy hranic*, což mnozí místní Češi chápali jako průhlednou narážku na nastávající připojení k Československu. Pozoruhodné je, že problematiku Žitavy posuzovalo jako zvláštní otázku mimo celkový lužický kontext jak československé vedení v Praze, tak i představitelé české obce v Žitavě.

Vůdce prolužického hnutí v Československu měli těsné styky s vládou a snažili se ovlivnit její postoj v lužické otázce. V předvečer postupimské konference byly tyto snahy obzvlášť

aktivní. V archivu československého ministerstva zahraničních věcí se zachovalo hlášení jednoho z vůdců SPL profesora Antonína Frinty o setkání se zástupci Lužických Srbů, které se konalo 7. a 8. července v pohraničním městečku Rumburk na severu Československa. Frinta informoval československé ministerstvo zahraničních věcí o schůzce vůdců Společnosti přátel Lužice se starostou Budyšína dr. Janem Cyžem a předsedou Domoviny Pavlem Nedem. Poukazoval na to, že informace z těchto spolehlivých pramenů svědčí o kritickém stavu v Lužici. *Právě toto území bylo – psal v hlášení Frinta – po dlouhou dobu bojištěm a dosud trpí od množství německých uprchlíků, které Poláci vyhánějí ze sousedního Slezska. Situace se zásobováním je krajně neuspokojivá, protože se na zemědělské práce nedostává mužů. Dosáhnout jejich propuštění ze zajateckých táborů je nemožné, a všechny zásoby potravin jsou rozkradeny. Tento chaos, hrozící bezpečnosti místního obyvatelstva, vyvolal velké zklamání u Lužických Srbů, kteří zpočátku vítali Rudou armádu jako osvoboditelku. Teď hrozí Lužickým Srbům plenitěle z řad polské armády, která stojí na řece Nise a obsadila Zhořelec. Slabé sovětské posádky nejsou s to nastolit pořádek, tak např. v Budyšíně velitel posádky má k dispozici jen 100 vojáků...*

Dokazuje nutnost připojit Lužici k Československu, Frinta zdůrazňoval, že *jedinou nadějí Lužických Srbů je pomoc z Československa, které má v souladu s dohodami právo účastnit se okupace německého území zároveň s ostatními spojenci. Zklamání této naděje by mohlo způsobit morální katastrofu tohoto nejmenšího slovanského národa... Výše uvedení lužickosrbští činitelé – psal Frinta – nás důrazně prosili, abychom uvědomili naši vládu, že naléhavě potřebují naši pomoc, což já dělám jakožto místopředseda Společnosti přátel Lužice. My sami jsme jim doporučili, aby se neprodleně obrátili na maršála Žukova do Berlína s obdobnou žádostí. Zdůrazňuji, že vyslání ozbrojených sil do Lužice neznamená ještě připojení tohoto území, které v souladu s lužickosrbským memorandem z 10. 5. se má stát autonomním útvarem, připojeným k naší republice podobně jako Podkarpatská Rus. Zároveň by toto území bylo spojujícím článkem mezi naším státem a Polskem. ... Protože nemohou být žádné diplomatické překážky k takovým opatřením, – uzavíral Frinta – ... lužickosrbští vlastenci si nemohou vysvětlit váhavost naší vlády ...*

Ještě ostřejší zhodnocení situace v Lužici obsahoval přípis LZNV vládě Československa z 14. 7. 1945, podepsaný členem LZNV doktorem Mikławšem Krječmarem. Upozornil na to, že se Lužice stala křižovatkou, přes kterou se vracejí domů nejen Poláci, Rusové a Ukrajinci, zavlčení na nucené práce do Německa, ale i slezští Němci, kteří utíkali před postupující Rudou armádou, Krječmar poukazoval i na nedostatečný počet sovětských posádek pro udržení pořádku a pro případ loupení a násilí proti mírumilovnému lužickosrbskému obyvatelstvu. *Sovětské činitelé – psal M. Krječmar – dosud nedělají rozdíly mezi Němci a Lužickými Srby. Z mnoha míst odvázejí naše lidi na práci do SSSR. ... Protože ve vztahu k Lužici nebylo dosud přijato politické řešení, okupační činitelé vyvážejí z našeho území, jakožto z území nepřátelského státu, veškeré zařízení našich průmyslových podniků. Tak bylo vyvezeno zařízení kombinátu na výrobu hliníku v Łutech (Lautawerk), největšího v Německu. Situaci zostřují i lužickosrbsko-německé vztahy. Němci se bojí vysídlení, bude-li Lužice připojena k Československu. Němci z Československa, kteří jsou teď v Lužici, rozšiřují informace o tom, co se děje v Československu a jak se uskutečňuje odsun.*

Autor připomněl československému vedení všechna provolání Lužických Srbů, zdůraznil, že jejich hlavním požadavkem bylo připojení Lužice k Československu, a konstatoval, že jedinou odpovědí na ně bylo jen sdělení předsednictva vlády ČSR z 8. června 1945 o tom, že lužickosrbské memorandum bylo odevdáno československému ministerstvu zahraničních věcí, aby je dále prostudovalo. A 18. června československý ministr zahraničních věcí slíbil, že vyvine úsilí pro uskutečnění těchto požadavků, ale žádné konkrétní informace potom poskytnuty nebyly. Krječmar upozorňoval Čechy na to, že nedostatek přesné a jasné politiky Prahy v lužické otázce způsobuje v Lužici růst neklidu

a nejistoty. Krječmar sdělil československé vládě, že 26. června bude v Budyšíně zasedat LZNV a že se na něm bude projednávat politická situace v Lužici. Žádal proto československé vedení, aby do 24. června jasně odpovědělo na řadu otázek. Představitel LZNV zajímaly otázky, projednávala-li československá vláda a příslušná ministerstva lužickosrbské memorandum a má-li československá vláda v úmyslu hájit zájmy Lužických Srbů v duchu příslušných memorand. Krječmar vznesl i přímou otázku: *Má československá vláda v úmyslu poslat svá vojska na území obou Lužic? Přitom upozornil Čechy na to, že polská vláda využila svého spojeneckého práva a polské vojsko už stojí na levém břehu lužické Nisy. Náš národ – zdůrazňoval autor přípisu – nemůže pochopit, proč Československo nepostupovalo dosud tímž způsobem, tím spíš, že náš národ by takový krok přivítal. O této žádosti byla československá vláda informována už počátkem června ...*

Zprávy přicházející z Lužice, znovu vzbudily pozornost československé vlády k lužickosrbské otázce. Druhým důležitým činitelem, který vyvolal tento zájem, byl prudký vzrůst prolužických nálad v široké československé veřejnosti, který vyvrcholil v létě 1945. Nejjasnějším vyjádřením solidarity československé veřejnosti s Lužickými Srby se stala ohromná manifestace na podporu slovanské Lužice 24. července 1945.

Téhož dne ještě před zahájením manifestace se konalo zasedání československé vlády. Na něm se projevil rozpor mezi jednotlivými členy vlády v názoru na lužickou otázku. Místopředseda vlády Josef David přednesl memorandum LZNV a požádal, aby vláda zaujala k lužické otázce zřetelné stanovisko. David kritizoval pasivní, podle jeho názoru, stanovisko československé vlády k Lužici. Předseda vlády Fierlinger byl proti jakékoliv aktivitě v této otázce a vyjádřil pochybnosti o správnosti požadavku anektovat Lužici. Ministr školství a osvěty Nejedlý však zdůrazňoval, že Lužičtí Srbové jsou *samostatný národ, který má právo na vlastní existenci. V tom je musíme podporovat.*

Také Clementis považoval za nutné vyjádřit se k tragické situaci, která vznikla v Lužici. Clementisův návrh, projednaný předtím s československým prezidentem a se zástupci Lužických Srbů, vycházel z nutnosti účasti Československa v okupaci Německa. Podle Clementisova názoru by Československo mohlo v rámci této účasti snadno dosáhnout souhlasu spojenců s obsazením území Lužice svými vojsky. Avšak Clementis upřesnil, že vláda nebude mluvit o připojení Lužice, protože *za nynější situace by to nebylo možné.* Ministr národní obrany L. Svoboda navrhl poslat delegaci k maršálu Žukovu a požádat sovětské vedení o souhlas s obsazením území Horní Lužice a zároveň o souhlas se zarovnaním hranic ve prospěch Československa. Vláda jako celek schválila plán Clementisův, který v podstatě ponechával otázku připojení Lužice otevřenou, ale zabezpečoval předpoklady pro úpravu hranic Československa s Německem v souladu s rozhodnutími vládní komise pro opravu hranic.

A později téhož dne se v Praze na Staroměstském náměstí konala masová manifestace na podporu Lužických Srbů a pro připojení Lužice k Československu. Celkový počet účastníků manifestace, mezi nimiž byla velká delegace Lužických Srbů, činil okolo sto tisíc. Manifestace se zúčastnili dva členové vlády, Lužici nejvíce naklonění, – náměstek předsedy vlády J. David a ministr školství a osvěty Z. Nejedlý. Oba ve svých projevech vyslovili solidaritu s požadavky Lužických Srbů. Tak Nejedlý ve svém projevu uvítal úsilí Lužických Srbů připojit se k Československu a zdůrazňoval důležitost ovládnout *obě strany pohraničních hor.* David jménem Československé vlády prohlásil, že vláda s *ohromným soucítěním sleduje zápas Lužických Srbů s německými utlačovateli a podporuje lužickosrbské požadavky.* Na manifestaci vystoupil také předseda LZNV kněz Jan Cyž, vedoucí Společnosti přátel Lužice Vladimír Zmeškal a starosta města Prahy Václav Vacek. Jan Cyž v projevu zdůraznil, že Lužice netrpělivě očekává příchod československého vojska.

Mezitím pokusy LZNV vynést lužickou otázku na projednání postupimské mírové konference zůstaly bezvýsledné. Neúspěch v Postupimi byl jednou z hlavních příčin vzrůstajícího zklamání

lužickosrbských vůdců československým vedením, s jehož podporou na mezinárodním poli původně spojovali možnost uskutečnění svých zahraničněpolitických cílů. Po Postupimí lužickosrbské politikové začali věnovat stále větší pozornost vztahům se sovětskými státními činiteli. To lze do velké míry vysvětlit nadcházející konferencí ministrů zahraničních věcí SSSR, USA a Velké Británie v prosinci v Moskvě. Nicméně tento obrat lužickosrbských politiků v zahraničněpolitických prioritách zatím neznamená změnu jejich konečného cíle – připojení k Československu. Tak vedoucí činitelé Domowiny v opětovém oslovení Stalina, poslaném do redakce Pravdy v polovině srpna 1945, znovu žádali, aby podpořil žádost LZNV o připojení k Československu.

Když byla vytvořena 9. června 1945 Sovětská vojenská správa v Německu, státní představitelé SSSR začali věnovat lužickosrbské otázce větší pozornost. V hlášení z 6. srpna 1945 oddělení informací Sovětské vojenské správy v Německu sdělilo do Moskvy zprávu o aktivní podpoře LZNV ze strany československých státních úřadů. Poukazovalo se zejména na to, že na území Československa ve vzdálenosti 30 km od německých hranic dostali Lužičtí Srbové k dispozici tiskárnu, aby mohli vydávat memoranda a jiný materiál LZNV. Hlášení kromě toho informovalo o návštěvách (neschválených okupačními státními činiteli) některých vůdců Domowiny v Praze kvůli konzultacím s československými státními činiteli, a také o častých kontaktech československé vojenské mise v Německu s budyšínským okresním hejtnanem dr. Janem Cyžem. Otázky státoprávního statusu lužickosrbských zemí v r. 1945 se Sovětská vojenská správa v Německu nedotýkala. V téže době se začala postupně projevat ze strany sovětské správy zřetelná snaha omezit lužickosrbské národní hnutí a zároveň přeorientovat Domowinu výhradně na vnitřněpolitické problémy. To předpokládalo úplnější integraci Domowiny do německého politického systému. Protože LZNV kategoricky odmítal možnost jakékoliv spolupráce s německými politickými silami, a politickou budoucnost lužických zemí viděl jedině v jejich oddělení od Německa, vznikaly mezi Domowinou a LZNV rozpory.

Sovětské vedení ignorovalo požadavky Lužických Srbů adresované konferenci v Postupimí, zároveň však se snažilo vyhnout zostření vztahů s lužickosrbskými vůdci. Z toho důvodu také Sovětská vojenská správa v Německu dovolila LZNV přestěhovat se z Prahy do Budyšína, o čemž lužickosrbské vůdci hned od května 1945 neustále usilovali. Přestěhovali se v září 1945 a už 17. září se konalo v hlavním městě Horní Lužice společné zasedání Domowiny a LZNV. Na něm obě strany potvrdily svou připravenost vzájemně spolupracovat. Konkrétním výrazem těchto úmyslů bylo 22. října 1945 vytvoření Lužickosrbské národní rady jakožto jediného výkonného orgánu lužickosrbského národního hnutí. V čele Lužickosrbské národní rady stanul předseda LZNV kněz Jan Cyž, jeho zástupcem se stal předseda Domowiny Pawoł Nedo.

Aktivní politická činnost lužickosrbských vůdců, kteří vytvořili společný orgán vedení národního hnutí Lužických Srbů, podnítila Sovětskou vojenskou správu v Německu, aby se lužickou otázkou zabývala důkladněji. V září navštívili sovětské důstojníky z drážďanského a budyšínského velitelství LZNV v Budyšíně a seznámili se s materiálem o jeho činnosti. Koncem září byla lužickosrbská delegace přijata v Berlíně vedením Sovětské vojenské správy v Německu. V průběhu setkání se probíraly nejaktuálnější problémy lužickosrbského národního života. Lužičtí Srbové odevzdali sovětskému velitelství druhé memorandum LZNV v ruštině a mapy s historickými hranicemi Lužice. V říjnu a listopadu 1945 jednání lužickosrbské delegace se sovětským velitelstvím v Berlíně pokračovala.

Pro podrobnější rozbor lužické otázky vytvořilo vedení Sovětské vojenské správy v Německu zvláštní komisi, která odjela do Lužice a od 27. října do 5. listopadu studovala situaci bezprostředně na místě. Podle sdělení Lužickosrbského věstníku, orgánu Společnosti přátel Lužice, vysocí představitelé sovětského velitelství z Berlína pobývali v lužickosrbských vesnicích, aby se co možná blíže seznámili s životem lužickosrbského obyvatelstva. Skoro současně přijel na Lužici i zástupce všeslovanského výbo-

ru z Moskvy, který navštívil mnoho míst na Lužici, pobesedoval s lužickosrbským obyvatelstvem a ... přesvědčil se o dobře uchovávaných slovanských obyčejích a jazyku, a také o úsilí všech vrstev lužickosrbského národa o osvobození. ...

V listopadu 1945 bylo vytvořeno jednotné vojenské okresní velitelství s centrem v Budyšíně, které kontrolovalo celé území Horní Lužice, nejen saskou, ale i její pruskou část. Čeští přátelé Lužice uvítali tuto změnu, protože v ní viděli tendenci k následujícímu sjednocení lužických zemí v jedinou administrativní jednotku. Česko-lužický věstník charakterizoval tuto novinku jako *první krok na cestě k vytvoření jednotné správy Horní Lužice*.

Celkový výsledek průzkumu zástupců sovětského velitelství v Lužici byl pro Lužické Srby nepříznivý. V závěru své práce komise konstatovala, že hlavním požadavkem Lužických Srbů je sesazení Němců z míst starostů, učitelů a policistů v místech s kompaktním obyvatelstvem lužickosrbským, a také výměna sovětského okupačního režimu za československý.

Odpovědí sovětského vedení na vývoj situace v Lužici byla direktiva číslo 30/3 z 11. ledna 1946 náčelníka 3. evropského oddělení Lidového komisariátu zahraničních věcí SSSR A. Smirnova, poslaná politickému poradci Sovětské vojenské správy v Německu V. Semjonovu. Direktiva podrobně informovala o reakci lidového komisaře zahraničních věcí V. Molotova na návrhy vedoucích činitelů lužickosrbského národního hnutí, vyjádřené v memorandu z 1. června 1945. Dokument konstatoval, že SSSR nepodporuje požadavek oddělení Lužice od Německa a její připojení k Československu. Zároveň se v direktivě poukazovalo na nutnost proporcionalního zastoupení Lužických Srbů ve správních orgánech, zavedení výuky lužickosrbského jazyka ve školách a obnova činnosti lužickosrbských kulturněosvětových spolků. Kromě toho direktiva předpokládala možnost vydávat v Budyšíně tištěný orgán Domowiny noviny *Naša věc*.

Neustálé neúspěchy vůdců lužickosrbského národního hnutí, kterým se nepodařilo na postupimské konferenci získat pozornost ke svým požadavkům a upoutat k sobě pozornost spojenců, přinesly i podstatné změny v jejich poměru k Čechům, na něž se zpočátku dívali jako na svou hlavní oporu a záruku dosažení svých cílů. Ochlazení mezi lužickosrbskými politiky a Čechy se začalo projevat už v září, když už bylo jasné, že v řešení lužické otázky nebylo dosaženo žádného pokroku. Na úrovni mezinárodních vztahů to vedlo ke zhoršení poměru mezi hlavou Společnosti přátel Lužice Vl. Zmeškalem a zástupcem LZNV v Československu dr. Jurijem Cyžem. Ten brzy požádal, aby Společnost přátel Lužice omezila svou činnost pouze na kulturní a sociální otázky a nevměšovala se do politické a diplomatické oblasti. Jako odpověď na to se vedení Společnosti přátel Lužice obrátilo na LZNV s žádostí, aby odvolal Jurije Cyže z Prahy a nahradil ho osobou přijatelnější. Tuto žádost zástupci Společnosti přátel Lužice opakovali na schůzce s vůdci LZNV a Domowiny knězem Janem Cyžem a Pavlem Nedem koncem prosince v Budyšíně. Lužickosrbské vůdci ji však odmítli.

Ochlazení vzájemných vztahů lužickosrbských vůdců a zástupců československého prolužického hnutí, kteří podporovali požadavek připojit Lužici k Československu, se časově shodovalo s aktivními kontakty Lužických Srbů s představiteli Sovětské vojenské správy v Německu. Když se přesvědčili o záporném poměru sovětské státní moci k plánům na oddělení Lužice od Německa a její připojení k Československu a když se jim nedostalo ani aspoň trochu významné reálné pomoci od oficiální Prahy, vůdcové Lužických Srbů byli nuceni podstatně opravit své zahraničněpolitické cíle. 2. prosince 1945 předseda Lužickosrbské národní rady kněz Jan Cyž položil v dopisu vedoucímu Sovětské vojenské správy v Německu maršálu G. K. Žukovu otázku o vytvoření zvláštního Lužickosrbského státu pod záštitou SSSR a ostatních slovanských států. Podrobněji byla tato myšlenka vyložena v novém, už třetím memorandu Lužických Srbů ze 7. ledna 1946, adresovaném vedoucím spojeneckých velmocí.

9. února se konala **valná hromada** Společnosti přátel Lužice. Novým předsedou se stal Petr Kaleta, místopředsedy Klára Poláčková a Miloš Malec, a dalšími členy předsednictva Leoš Šatava, Milan Hrabal, Antonín Kříž ml. a Jiří Mudra. Zároveň se hlasovalo i o novém vedoucím redaktoru Česko-lužického věstníku. Ze dvou kandidátů byl vybrán Josef Šaur. *odo*

z HORNÍ LUŽICE

V Budyšině se 14. ledna konala premiéra letošního programu pro děti **k Ptačemu kvasu**. Inscenace Lužickosrbského lidového souboru nesla název *Ukradená koruna*. Texty napsala Jěwa-Marja Čornakec a hudbu Liana Bertokowa. *(SR 15. 1.) odo*

Zhruba **40 % procent absolventů základních škol** má špatné známky v přírodovědných oborech a němčině. Z tohoto důvodu se nehodí pro vyučení a tím pádem firmy v budyšínském okrese mají potíže s dorostem nových pracovníků. Zároveň je ale málo těch, kteří základní školu nedokončí. *(SR 15. 1.) odo*

Počet obyvatel obcí mikroregionu *Při Klósterskej wodze* se loni snížil na 7 530. Tento vývoj trvá už deset let, roku 1997 bydlelo ve vesnicích mezi Delanami a Wotrowem o 645 lidí více než dnes. *(SR 16. 1.) odo*

Nadace lužickosrbského národa dále pracuje **bez rozpočtu** na tento rok. Na zasedání 17. ledna Rady Nadace byl zablokován návrh hospodářského plánu zástupci Srbů a obcí, protože schází 800 000 eur od spolkové vlády a spolkových zemí. Rozpočet by se měl schválit 27. března. *(SR 18. 1.) odo*

**Dolna Łużyca spiwa,
zestajŏta Lubina Źurowa**

Touto recenzí jsem se rozhodla ukončit nebo alespoň pozastavit vyprávění o lužickosrbských písničkách *Serbske spěwy*. Doufám, že se mi povedlo poukázat na některé zajímavé lužickosrbské písně a pokud čtenáři mají zájem o další texty a noty písniček, odkazují je na zpěvníky jako právě recenzovaná kniha.

Tento v roce 2007 vydaný zpěvník doporučuje nakladatel Ludowe Nakładnistwo Domowina slovy:

“Toś ta zběrka woblubowanych štućkow jo wuběrŕk z bogatego pókladu serbskich spiwow. Wóna co wšyknym, kótarež rady spiwaju, byś pšewóžowarka pši swěženjach a wjasołych zmakanjach.”

Zpěvník představuje 61 písniček rozdělených do 4 kategorií

V Trjebíně jednali obyvatelé a zástupci Vattenfallu o přesídlení kvůli hnědému uhlí. Zhruba 80 domácností se musí do roku 2010 přestěhovat od jižního okraje Trjebina do jiných částí vesnice.

(SR 19.–20. 1.) odo

Velká část žáků základní školy (1. stupeň naší základní školy) **v Njeswačidle** se rozhodla pro návštěvu 2. stupně základní školy v Radworu.

(SR 22. 1.) odo

Nový manažer budyšínského ECE centra, Čech Jan Pazour, 22. ledna navštívil Domowinu a Lužickosrbský rozhlas. Pazour zdůraznil, že nákupní středisko je už vybavené dvoujazyčnými nápisy a doufá v další dobré **styky s Lužickými Srby**. Také se zajímal o to, kolik prodavaček hovoří lužickosrbsky a chce jim navrhnout si připevnit odznak v srbských barvách, podle kterého by nakupující poznali, s kým mohou mluvit srbsky.

(SR 23. 1.) odo

Občanská **iniciativa proti hnědouhelným jamám** v Braniborsku nasbírala přes 20 000 podpisů. Nyní se tak zemský parlament musí zabývat návrhem zákona od iniciativy. V něm žádají ukončení těžby ve středním časovém horizontu. Pokud parlament návrh odmítne, chce iniciativa shromáždit 80 000 podpisů, aby se mohlo konat referendum.

(SR 21. 1.) odo

z DOLNÍ LUŽICE

Po dlouhých přípravách je konečně také **dolnolužickosrbská wikipedie** na internetu. Dosavadní testovací verze byla přenesena na oficiální server a můžete jí najít na adrese dsb.wikipedia.org.

(SR 15. 1.) odo

podle tematiky: *Doma, doma řednje jo* (jsou to vlastenecké písně), *Pšědła jo Marja kuželku* (což jsou písně s náboženským nádechem), *Rědna jo ta leluja* a *Wjasele žinsa my zmakamy how se* (které obsahují ostatní veselé písničky). Tyto 4 kategorie jsou zároveň i tituly písní.

Už v úvodu se dozvíme, že zpěvy pochází z několika zpěvníků. V úvodu do knihy je také omluva, že zpěvník neobsahuje všechny písničky, které jsou známé v dolní lužické srbsčině. Pro změnu však obsahuje zpěvy z různých oblastí Lužice, to hodnotím jako chvályhodné.

Zároveň je kladné, že je vždy alespoň uvedený autor písní. Velice se mi líbí, že jsou přeloženy z italštiny do lužické srbstiny názvy rychlostí hudby ku příkladu: *allegretto – wjasele*.

Zpěvník je myšlený jako příruční a je velice jednoduchý. Můžu ho doporučit všem čtenářům Věstníku. Pro ty, co se více zajímají o lužickosrbské písničky, je ale nedostatečný. Bohužel tato knížka, i když byla myšlená jako příručka, má měkkou obálku a určitě nevydrží dlouhé používání.

Kinga Kijová

s RÓŽOU DOMAŠCYNOU

V roce 2005 vystoupila v Praze na Dni poezie lužickosrbská literátka **Róža Domašcyna**. Literární večer organizovalo se Společností přátel Lužice Multikulturální centrum Praha a sdružení TotEM, provozující stejnojmenný portál (www.totem.cz), který sledují tisíce lidí. Na něm může publikovat kdokoli, redaktori nejzajímavější texty vybírají do rubriky „časopis“ a nejlepší díla

vydávají jako elektronický časopis, který si můžete vytisknout. *Domašcyna* velmi zapůsobila na organizátora čtení Martina Zborníka, který s ní chtěl udělat rozhovor. Tato myšlenka ovšem pro nesmělost tazatele zapadla a vytanula až při dalším setkání na Dni poezie 2007. Tento rozhovor je tedy připraven ve spolupráci s časopisem TotEM, a proto má obecnější povahu.

Není pro Vás demotivující psát lužickosrbsky, když tomuto jazyku rozumí tak málo lidí?

Jazyk jako takový je pro mne surovinou, tudíž něčím motivujícím. Můžete se vyjádřit už jazykem samým, využít ho pro sebe.

To jsem si všimla velmi brzy. A tak s ním pracuji s velkou radostí. Nemluvím tu o nějakém zvláštním jazyce, ale o všech jazycích, které mám k dispozici. Kromě lužické srbštiny a němčiny je to také jazyk reklamy, který slyším každý den z televize. Dále používám odborné jazyky jako je jazyk hornictví, tiskařský jazyk nebo jazyk matematiky. Ještě k tomu má každý k dispozici nářeční jazyky. U mne jsou to převážně zlomky saštiny a delanská srbština (jazyk, který uslyšíte na vesnici, s germanizmy a se slovy napůl srbskými a napůl německými).

Samozřejmě, použití němčiny jako materiálu znamená více čtení a více publikačních možností. A nakonec i o něco více peněz v rodinné kasičce.

Ale poezie, to je vždycky něco pro „menšinu“ čtenářů, což tak či onak na jazykovém materiálu nezávisí.

Jaká je situace lužické srbštiny v současné době? Existuje lužickosrbské školství?

Lužická srbština se pomalu vytrácí. Tak už to bylo za mých školních let a teď tomu není jinak. Myslím, že to souvisí s problematikou menšiny a většiny, což je starý politický problém. A lužická srbština je slovanský jazyk v Německu! Když jsem byla žákyní, existovaly ještě takzvané školy typu A, kde byla hovorovým jazykem bez výjimky srbština. Ze školy jsem vyšla v roce 1968. Školy, kde se srbština používá, existují. Ale je jich méně než tehdy.

Neobáváte se „unifikace“ jazyků v EU a zániku regionálních řečí (lužické srbštiny, češtiny atp.)?

Netroufám si dívat se tak daleko dopředu. Každá epocha má své charakteristické rysy. Do jaké míry se tyto rysy prosadí, záleží na tom, jak dlouho trvá (myslím tím politická seskupení, regionální okruhy, územní celky). Před nějakou dobou jsem pobývala měsíc v Amsterdamu, tam jsem poznala Helén. Helén je z Kanady a bydlí se svým mužem a synkem (který je narozený

v Amsterdamu, tedy Nizozemec) na nějakou dobu v Nizozemí, kde pracuje pro Greenpeace. Vyprávěla mi, že doma v Montrealu se v rodině mluví francouzsky. V rodině muže, který pochází z blízkého, jen kolem tisíce kilometrů vzdáleného města, nikdo francouzsky neumí. Tam musí Helén používat angličtinu, kterou se naučila ve škole v Montrealu kvůli manželovi rodina občas mluví i anglicky. V Amsterdamu se mladá rodina učí ještě nizozemsky. Helén se chce naučit i německy, říkala mi tenkrát. Byl to totiž jazyk její babičky. Ale matka jí říkala: K čemu ti bude takový menšinový jazyk! – Helén se tedy kromě nizozemštiny naučila i německy. Její dopisy jsou skoro bez chyby. A pozdravy už mi píše i srbsky!

Jaké své knihy si nejvíce vážíte a proč?

V současnosti mám nejraději *MY NA AGRA*. To je kniha anagramů. Dokonce název je anagramem slova anagramy. Mám ji nejraději, protože text obsahuje více jazyků: spisovnou hornosrbštinu, nářeční srbštinu, spisovnou dolnosrbštinu, spisovnou a nářeční němčinu a latinu. Kromě toho jsou anagramy nepřeložitelné. Můžete jediné tvořit na základě jazykové informace zcela nové, vlastní básně v cílovém jazyce, jak to dělal překladatel Milan Hrabal na základě některých mých anagramů.

Čeho prvního si všímáte na próze a čeho na poezii?

Poezie je něco jiného než próza napsaná ve formě poezie. A próza má mít „dlouhý dech“, aby mne dlouho poutala.

Jaký máte literární sen?

Že jednou lužickosrbská literatura (v německém překladu) bude patřit do těžiště frankfurtského (nebo aspoň lipského) knižního veletrhu.

Hahaha!

Ptal se Martin Zborník. Přeložil Radek Čermák.

jednozlóžkove – jedne lóžko woz

woš – šow
job – boj
džak – kadž
rys – syr
mor – Rom
šok – koš
pak – kap

swak – kwas
prok – krop
prak – karp
čwak – kwač
kloc – lock
šipk – špik
wsy – syw

jednoslabičné – já bič nedonesl

veš – šev
job – boj
kyd – kdy
rys – sýr
mor – Rom
šok – koš
pak – kap

šluk – kluš
brak – krab
prak – kapr
kus – suk
kol – lok
šíp – piš
vsi – vis

pozn. red. některá slova jsou s češtinou homonymní, např. Rom znamená česky Řím, prak je lůza...

Zpoza plotu

My chápeme a nemůžeme chápat,
zda zde jsme NĚKDO (to je ale nápad!).
Zůstal jen sníh, co pod nohama taje –
vlajky a znaky pekelného ráje.

Jsme tedy děti, které odložili
na trhu světa, z něhož cáry zbyly?
Nikdo nás nepustí, náš křik je ukryt v dlani,
saháme hladní po všem, co je k mání,

a vatu cukrovou do sebe cpeme stále,
co leží v žaludku jak kámen nechce dále.
Do kapsy s rukou svou jsme pohřbili i sebe
zavřeli ústa v křiku u vrat nebe.

Rukopisný překlad Libora Kovala poskytl básnířka. Německá verze básně vyšla ve sbírce Zaungucker (1991), lužickosrbská v knize Pře všě ploty (1994).

Ve své třetí sbírce Růža Domašcyna převyprávěla pohádky, které slyšela od své matky v Delanech. Jak, to můžete sledovat na následujících stránkách. Nejdříve si však přečtěte pohádku, jak byla zapsána v knize Lučlany Pětr.

Zvonící lipka

Byli jednou otec a matka a měli dcerku. Ještě než dcerka vyrostla, matka zemřela. Jednou šla dcerka ke svojí kmotře na prástky. Kmotra ji tuze přemlouvala, aby si otec vzal kmotru za ženu. A slibovala: „Budu tě mít moc ráda, já bych ti i nohy mlékem umývala.“ Otec si kmotru vzal, a první večer skutečně umyla svojí kmotřence nožky mlékem, ale druhý večer už ne a potom už nikdy.

Po nějaké době dostala kmotřenka čtyři sestřičky, první měla jedno oko, druhá dvě, třetí tři a čtvrtá čtyři oči. Teď musela kmotřenka dělat všechnu špinavou práci i pást dobytek. Macecha jí dávala na pastvu starý, tvrdý chleba a pálivý sýr. A přece vyrostla kmotřenka v krásnou dívku, a její tvářičky se červenaly víc než tváře ostatních sester.

Macecha chtěla vědět, kde se kmotřence bere taková kráska. Proto s ní poslala jednoookou dceru na pastvu. Když vyhnaly stádo na pastvu, řekla jednoočka:

„Pojď a uplet mi cop!“

A když ji kmotřenka česala, šeptala:

„Spi, jedno očko!“

A dcera usnula. Potom přišla strakatá kráva a dávala kmotřence z jednoho rohu pít a z druhého jíst. Když se večer vrátily domů, zeptala se macecha svojí dcery:

„Copak jsi viděla?“

Ona ale nic neviděla.

Na druhý den musela hnát krávy na pastvu dcera se dvěma očima. Když byly venku, přikázala dvojočka kmotřence:

„Pojď a češej mi vlasy!“

A kmotřenka česala a při tom šeptala:

„Spi jedno očko, spěte obě dvě!“

A zase přijde strakatá kráva a dává kmotřence z jednoho rohu pít a z druhého jíst. A navečer kmotřenka řekne:

„Vstávej sestřičko, poženeme domů!“

Doma se ptala macecha dcery:

„Copak jsi viděla?“

Ale ona nic neviděla.

Nazítří musela hnát na pastvu trojočka. Když byly na pastvě, řekla dcera:

„Sedni si, sestřičko, a češej mi vlasy!“

A ona při tom šeptala:

„Spi jedno očko, spěte dvě, spěte všechny tři!“

Zase přijde strakatá kráva a dává jí z jednoho rohu pít a z druhého jíst. Když byl večer, řekla kmotřenka:

„Vstávej sestřičko, poženeme domů!“

Doma se zeptá macecha dcery:

„Cos viděla?“

Ale ani ona nic neviděla.

Další den hnala stádo čtyřočka. A na pastvě řekla:

„Sedni si, sestro, a češej mi vlasy!“

A kmotřenka si sedla a šeptala:

„Spi jedno očko, spěte dvě, spěte tři!“

Ale na čtvrté oko zapomněla. Zase přišla strakatá kráva a dávala jí z jednoho rohu pít a z druhého jíst. Zatímco tři oči spaly, čtvrté oko všechno vidělo.

Večer pak řekla kmotřenka:

„Vstávej, sestřičko, poženeme domů!“

Doma se macecha zeptala: „Copak jsi viděla?“

A dcera vyprávěla: „Když tři oči spaly, přišla strakatá kráva a dávala jí z jednoho rohu pít a z druhého jíst.“

Macecha se moc rozhněvala a začala teď strakatou krávu vykrmovat, aby ji mohla dát porazit. Kmotřenka teď musela zůstat doma a k jídlu dostávala jenom tvrdý, suchý chleba a pálivý sýr.

Každý den navštěvovala strakatou krávu a plakala u ní. Jednou řekla kráva:

„Dneska mě porazí. Vypros si od macechy k čištění můj bachor! V něm najdeš kamínek, ten si zasaď pod okno! Z něj ti vyroste lipka, ta bude skleněná, a pod lipkou bude pejsek vrtět ocasem!“

Kmotřenka udělala, jak jí strakatá kráva nakázala. A z kamínku vyrostla skleněná lipka, pod lipkou bublala studánka a pejsek tam vrtěl ocasem. Kmotřenka ale musela ve studánce práť prádlo, až jí ruce krvácely.

Jednou jel kolem vzácný pán. Spatřil kmotřenku, když u studánky prala šaty. Kmotřenka se mu opravdu líbila a chtěl si ji odvézt domů a vzít za ženu, i když byla chudá. Macecha ale nesvolila.

Týden potom přijel vzácný pán znova a opět žádal o kmotřenku. Tentokrát s tím macecha souhlasila. Přikázala ale svým dcerám:

„Vezměte řetěz a přivažte lipku!“

Kmotřenka se sbalila, sedla si do vozu a odjela s pánem. A lipka se přece vytrhla a vyletěla na vůz a pejsek běžel za vozem.

Po roce měla mladá paní syna. Když se to macecha dozvěděla, šla ji navštívit. Než se rozloučila, slíbila, že brzy zase přijde.

Nazítří přivedla svoji dceru se dvěma očima a zeptala se:

„Dceruško, jsi zdravá nebo nemocná?“

Mladá paní odpověděla:

„Jsem zdravá a je mi moc dobře!“

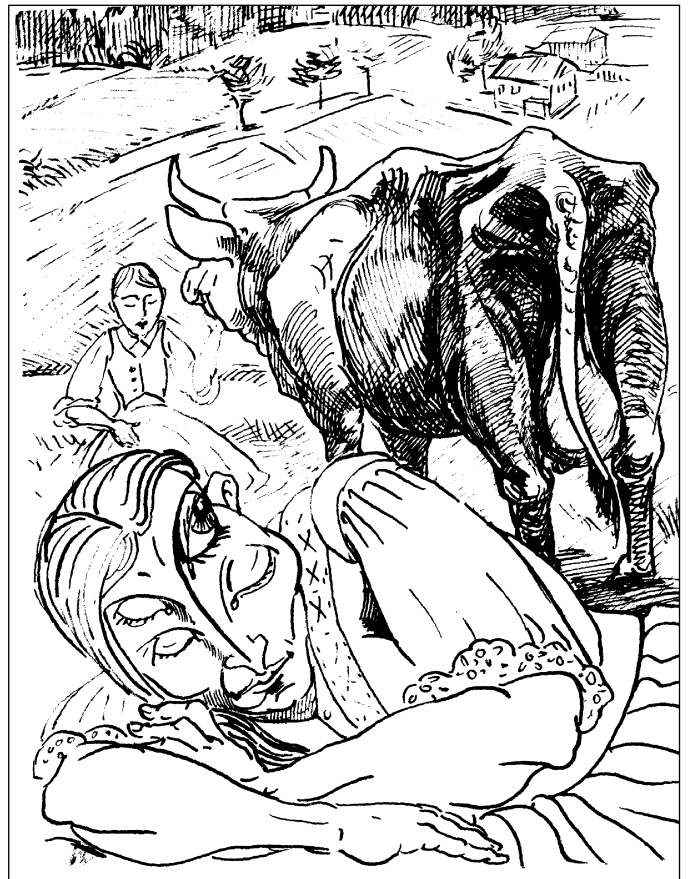
„Dceruško,“ řekla macecha, „podívej se, jak rybičky v rybníce plavou!“

A když se mladá paní nakláněla z okna, shodila ji macecha dolů do rybníka. Tam se potopila a potom se proměnila v kachnu, která smutně plavala po rybníce. A macecha položila svoji dceru do postele a odešla domů.

Když se mladý pán vrátil domů a spatřil svoji paní, zeptal se: „Proč vypadáš tak špatně? Jsi snad nemocná?“

„Tuze nemocná,“ odpověděla dcera, a pánovi jí bylo líto.

Okolo půlnoci vletěla oknem dovnitř kachna a změnila se v mladou paní a plačky koupala svého synka. Když ho zase zavinula, políbila ho a naříkala:

„Moje lipka nezvoní, pejsek nevrčí ocasem, a můj synek tuze, tuze pláče. Dvě noci ještě přijdu a potom nikdy, už nikdy!“

Pak zase jako kachna vyletěla oknem do rybníka.

Další noci přiletěla kachna znovu a změnila se v člověka. Nalila vaničku a vykoupala synka. Když ho zavinula, políbila ho a naříkala:

„Moje lipka nezvoní, pejsek nevrčí ocáskem, a můj synek tuze, tuze pláče. Jednu noc ještě přijdu a potom už nikdy, nikdy!“

A zase vyletěla jako kachna do rybníka. Mladý pán ale seděl za závěsem, všechno viděl a slyšel její slova.

Třetí noc přiletěla kachna znovu, vykoupala svého synka, a když ho zavinula, tuze plakala a naříkala:

„Moje lipka nezvoní, můj pejsek nevrčí ocáskem, a můj synek tuze, tuze pláče! Teď už nikdy, nikdy nepřijdu!“

Zlote wšički

ha bęše holčka wotrosće holca
zemrę jej mać nan nochcyše sam wostać
chcyše sej macochu zhladać z njej rejować
jej prędować sej derje hić dać

to sćini a pudlata holčka so narodzi
tamna bęše zbytna na postronku bę k postorkej
nana swędomje hrjebaše
kupi jej štomik a nic psyčka (tón by dawk płaćić)
štomik bę k naćehnjenju přeco
hdyž wołaše macocha *njewuřna řwarlawa*
naćahny sej holca nablaku štomik

ale nan bę so zapřimnył njebě to jędlenka
ze swęčkami bę to lipka ze skleńćanymi łopješkami
(tola nic z kristala, štomik z kristala dósta ta pudlata)
hdyž so lipka wjerćeše praskachu łopjeřka
a klinkotachu do swęta

klinkot bę řadnostka abo węsće druheho tajneho štomika?
(tón z kristala wjerćeše jenož přećeřke łopjena)
susodřa wřo słyřachu a wo technice kleskachu
bohačka kiř řadnostki zbęraše za lipku zub kapaře

wón sydney so do woza z hwęzdu a daře so k řtomej
kućęrować kař přismolena stejeře tam holčka
kař řučna lilija a dęřeře certifikat wobsydniske napismo
to bę korektna a jemu so zalubi

docyła jemu tajka ćipka hiřće falowaře
a tajkale lipka tak a tak tola holca
ani za najdlęře řerpatko nulow přęd komu
ničo dać njechaře to sej wón ju
za njewjestu wza a lipku za węno

ow kak macocha a ta pudlata sylzy řimařtej
krowawje krakařtej a klanku kałařtej
sotra bę fuć a z njej tunja słuřowna
hać dóstařtej list zo stej wowka a ćeta

to zhraba so macocha a jędžeře k holatku
młody dęd zadusy sej swędomje a ju kućęrowaře
ćornje wjezeřtaj ze sobu tu pudlatu
ta chowaře so w męře a macocha rjekny
to su suřenki te dari njedřelnići prajo sydney so
k woknu zo bych će wřowita

młoda kotreř hiřće posluřnosć we stawach třeře
ćapny so na wohnacu desku macocha storći ju
do rěčki hdžeř so zatepi skoku wumóři
suřenku zhotowa ju kořanu a poloři ju

V tom okamženi vyskočil mladý pán, který se zase schoval za závěsem, a chytil ji, ještě než se mohla stát zase kachnou.

Mladá paní však smutně prosila:

„Pusť mě, pusť mě, miláčku, dokud je čas!“

„Já tě nepusťím!“ zavolal mladý pán.

„Kolem břicha mám pásek. Jestli dokážeš tenhle pásek rozetnout na první seknutí, smím u tebe zůstat, jinak se mnou bude zle.“

Pán vytáhl meč, přetal pásek, a před ním stála mladá paní zase taková krásná a červená jako dřív a vyprávěla mu, co jí macecha udělala.

Na druhý den ráno poslal pán pro macechu a potrestal ji. Ve velké hanbě brzy nato umřela.

Lipka zase zvonila, pejsek vřtěl ocasem, a malý synek se usmíval.

Zlaté veřky

byla jedna řívěnka vyrořtla řívka
zemřela jí matka otec nechtěl zůstat sám
chtěl si vyhlędnout macechu tancovat s ní
říkat jí co má dělat mít se dobře

tak udělal a narodila se pudlovatá řolčićka
ta první byla zbytečná hrála druhé housle zavázela
otce pářilo swędomí
koupil jí stromeček a ne pejska (ten by platil daně)
stromek byl vřdy připravený
když macecha volala *nemehlo budiřknićemu*
hnedle si řolčićka natáhla stromeček

ale otec se spletl nebyla to jedlička
se svíčkami byla to lipka se skleněnými řístečky
(ale ne křiřtálová, křiřtálový stromeček dostala na pudlovatá)
když se lipka točila řístečky cinkaly
a rozezváněly se do swęta

zvonění byla vzácnost nebo snad víte o jiném takovém stromku?
(ten křiřtálový jen točil těžkými řísty)
sousedi všechno słyřeli a klábosili o technice
zazobance který sbíral kuriozity za lipkou táhla řlina

sedl si do vozu s hwęzdu a nechal se odvězet
za stromem jako přilepená tam stála řívěnka
jak řuční květ a držela osvědčení vlastnický certifikát
to bylo poctivé a on v ní našel zalíbení

vřbec mu taková potvůrka ještě chyběla
a takováhle lipka a ještě k tomu přeře řívěnka
ani za nejdlęři delegaci nul přęd ćárkou
nechtěla nic dát a tak si ji
vzal za nevěřtu a lipku věřem

ó jak macecha a ta pudlovatá řdímaly kapesníky
ropuchy kvákalý a bodalý do panenky
seřtra byla fuć a s ní řaciná słuřka
ař dostali dopis že jsou řabířka a teta

pak se macecha vzchopila a jela za řolátkem
nowopečený dędeček zapřel swędomí a dělal jí řofęra
naćerno s sebou vezli tu pudlovatou
řchovanou v pyřli a macecha řekla
to jsou křiřzaly dala je řestinedělce a povídá ředni si
k oknu abyh tře odřřivila

mladá které ještě posluřnost říkala pane
hupla na řarapet macecha ji řtrčila
do řtoka kde se utopila rychle vytáhla
křiřzalu svlękla ji a polořila ji

mužej do łoża wón ju pomasawši deal njepytny
bë derje zrosćena a jajakej to dosahaše

w nocy kačka z wotewrjenym woknom přileća
džěčo wukup a wotleća rano nańdžechu
służowne na rěčce wańčku a we wańčce
zlote wšički kiž njedachu so popadnyć

wańčka a rěčka słušeštej knjezej to tla
tež wšički přichodnu nóc bë tu zaso ta kačka
a słužowne ličachu wšički na rano bë jedna mjenje

knjez so zadžiwa zamjerza a da
so do přemyslowanja kak so to z tymi wšičkami
we tej wańčce na tej rěčce ma sam chcyše wańčku
wobkedžbować a wšički wuójjic nazajtra

přileća kačka nutř bu młoda žona
kupaše džěčo dokelž bë tajka rjana
chcyše knjez nablaku z njej pospac wza ju
za ruku a džěše do łoża hdžež ta druha drěmaše

ale mocy za dvě wón njeměješe wyše toho
bë cuza w jeho nócnej košli stož čuć njemóžeše
wón wubudži ju a čisny ju won

nětk bë wšo zas zabyte: lipka klinkotaše
certifikat měješe swoju wobsedžerku blisko
ta bë po wopismje knjezowa mandželska
štož rěkaše zo wón lipku po njej zdžědži
kóžde łożeno słušeše po položcy hižo jemu

macocha zmotana cékny a nihdy njezamó lipku
z kristala ke klinkotej pohnuć předa patent
pozdžišo žiworješe so z plahowanja kała
a pudlata dósta z toho wěčnu srawu

muži do postele ten ji ohmatal handlu si nevěšiml
byla dobře rostlá a helmutovi to stačilo

w noci přilétla otevřeným oknem kachna
vykoupala dítě a odletěla ráno našli
služky na potoce vaničku a ve vaničce
zlaté vešky které se nedaly chytit

vanička a potok patřily pánu takže
i vešky další noc tu zase byla ta kačena
a služky počítaly vešky ráno bylo o jednu míň

pán se podívil i to čelo svařtil a začal
mudrovat jak že se to má s těmi veškami
v té vaničce na tom potoce sám chtěl sledovat
vaničku a vešky ulovit další den

přiletěla kachna uvnitř z ní byla mladá žena
koupala dítě protože byla taková krásná
chtěl si s ní pán z fleku schrupnout vzal ji
za ruku a šel do postele kde spala ta druhá

ale sílu na dvě neměl ještě k tomu
byla cizí v jeho noční košili což nesnášel
probudil ji a vyhodil ji

pak bylo zas všechno zapomenuto: lipka zvonila
certifikát měl svoji vlastníci nablízku
to byla podle lejstra pánova manželka
což znamenalo že po ní lipku zdědí
každý list už z půlky patřil jemu

pomatená macecha utekla a nikdy nedokázala lipku
kříšťalovou přimět ke zvonění prodala patent
později živořila z pěstování zelí
a ta pudlovatá z toho dostala věčný průjem

Z knihy Łučlany Pětr (LND, Budyšin 1966) a Pobate bobate (LND, Budyšin 1999) přeložil Radek Čermák.

SLOVO NA ZÁVĚR

Jak jste si možná všimli ve zprávě z valné hromady, toto číslo Česko-lužického věstníku je poslední, které vyšlo pod mým vedením. Jménem redakce děkuji všem za zachování přízně našemu

časopisu a tímto čtenářům i samotnému časopisu přeji hodně úspěchů v budoucnosti. Já a se mnou větší část staré redakce odchází ze společnosti, protože odmítáme nově zvolené vedení SPL.

Ondřej Doležal

Pozvánka

V březnu Vás zveme na přednášku Jana Zdichynce o J. X. Ticinovi, jak jsme už psali v minulém čísle. Bude se konat 25. března na Filozofické fakultě UK, Nám Jana Palacha 2, Praha 1, v 18 hodin ve Slavistické knihovně č. 9.

Děkujeme Magistrátu hlavního města Prahy za poskytnutí grantu ve výši 80 000,- Kč na nový nábytek pro Hórníkovu knihovnu.

Česko-lužický věstník. Časopis o Lužici, sorabistice, literatuře a menšinové politice. Česko-serbski wěstnik. Časopis wo Serbach, serbowědže, pismowstwjje a mjeńšinowej politice. Vychází ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech v nákladu 300 výtisků. • Cena jednotlivého čísla 20,-Kč. • Vydává Společnost přátel Lužice/ Towaršnosť přećelow Serbow/ Towarišnosť psijašelow Serbow, styčná adresa: náměstí Jana Palacha 2, Praha 1-Josefov, CZ-116 38, www.luzice.cz. • Bankovní spojení: ČSOB (Poštovní spořitelna) 181 757 044/ 0300. • Vedoucí redaktor: Mgr. Ondřej Doležal, Brožkova 359, Kladno-Kročehlavy, CZ-272 01, tel. +420 720 330 290, el. adresa: ondrakladno@centrum.cz • Zástupce vedoucího redaktora: Radek Čermák • Redaktoři: PhDr. Zuzana Bláhová, PhD., Mgr. Kinga Kijová, Mgr. Vladislav Knoll, Mgr. Josef Šaur, Dr. Giuseppe Maiello, PhD. • E-mail redakce: cesko-luzickyvestnik@centrum.cz • Předplatné na rok 2008: ČR 200,- Kč, členské příspěvky 300,- Kč, zahraniční 20 €, při platbě v hotovosti 15 €, sociálně slabí mohou požádat o snížení. • Objednávky: Klára Poláčková, Pionýrů 310/5, 289 23 Milovice, tel. a SMS +420 607 588 684, el. adresa: polackova.klara@seznam.cz. Abonenci ze ZRN tež přez referenta Domowiny za kulturne naležnosće a wukraj, Budyšin. • Předplatné je vázáno na kalendářní rok a je splatné nejpozději do konce března. Pro ukončení předplatného je nutné se odhlásit. Stížnosti na nezaslání vyřizuje Klára Poláčková. • Redakce se nezotožňuje vždy s názory autorů. Za věcnou a slohovou stránku příspěvku odpovídají příslušní autoři. • Používat zdroje ČLV je možné s podmínkou uvedení zdroje a internetové adresy www.luzice.cz, pokud je dílo již zatíženo autorskými právy, platí zásady prvotního zdroje. • Bytí časopisu je založeno na práci dobrovolníků. • MK ČR E 6880 • ISSN 1212-0790